

Przekazy ikonograficzne Jana Matejki jako źródło wiedzy o miejscowościach Zachodniej Galicji. Uwagi wstępne*

Dominika Kuśnierz-Krupa

architekt

Słowa kluczowe: twórczość Jana Matejki, rewaloryzacja, miasto zabytkowe

PROBLEMATYKA ZWIĄZANA Z PRZEKAZAMI ikonograficznymi w twórczości Jana Matejki jest niezwykle interesującym zagadnieniem. Po pierwsze dlatego, że Matejko w swych pracach uwiecznił ówczesny krajobraz kulturowy galicyjskich miast i miejscowości, który w wielu przypadkach już nie istnieje, a także ze względu na fakt, że jego twórczość przypomina o poszanowaniu i potrzebie zrozumienia wartości dziedzictwa kulturowego. Dorobek twórczy artysty w omawianym obszarze jest tak szeroki, że wydaje się konieczne przeanalizowanie odrębnie terenu Galicji Zachodniej i Wschodniej. Niniejsze rozważania dotyczą ośrodków zlokalizowanych w Galicji Zachodniej.

Omawiany temat był podejmowany już wcześniej, między innymi przez Zbigniewa Beiersdorfa w opracowaniu *Ikonografia miast województwa krakowskiego w krakowskich zbiorach graficznych*¹ oraz Jerzego Remera w publikacji *Jan Matejko – znawca i opiekun zabytków historii i sztuki*². Nie można też pominąć publikacji prezentujących ikonografię Krakowa³, w których znajdują się, pośród innych, prace autorstwa Jana Matejki.

Zbiór opracowań naukowych o życiu i twórczości Jana Matejki jest pokaźny. Składają się na niego między innymi pozycje opublikowane w końcu XIX i w I. połowie XX wieku, jak na przykład praca

Kazimierza Władysława Wójcickiego *Jan Matejko*⁴, Mariana Gorzkowskiego, sekretarza i przyjaciela malarza, *O artystycznych czynnościach Jana Matejki...*⁵, Władysława Łuszczkiewicza *Jan Matejko. Szkic do życiorysu*⁶, Stanisława Tarnowskiego *Matejko*⁷ czy Stanisława Witkiewicza *Jan Matejko*⁸. Do późniejszych publikacji należą: Jana Gintela *Jan Matejko: biografia w wypisach*⁹, Juliusza Starzyńskiego *Jan Matejko*¹⁰, Hanny Kubaszewskiej *Matejko Jan Alojzy w Słowniku artystów polskich...*¹¹; najnowsze pozycje zaś to: Marka Zgórniaka *Jan Matejko. Kalendarium życia i twórczości*¹² oraz Barbary Ciciory-Czwornóg *Jan Matejko*¹³.

Jan Matejko, najwybitniejszy polski przedstawiciel malarstwa historycznego urodził się w Krakowie w 1838 roku jako syn Franciszka Ksawerego Matejki i Joanny Karoliny z Rossbergów¹⁴. Pobierał naukę najpierw w szkole św. Barbary, później w gimnazjum św. Anny. Największy wpływ na ukształtowanie osobowości przyszłego artysty miał jego starszy brat Franciszek, historyk, docent Uniwersytetu Jagiellońskiego. To on przekonał ojca, by zgodził się na artystyczną edukację Jana, który już od najmłodszych lat przejawiał zdolności w tym kierunku. Matejko uczęszczał do Szkoły Sztuk Pięknych w latach 1852-1858, gdzie odebrał wykształcenie artystyczne, studiując pod kierunkiem Wojciecha Kornelego Stattlera¹⁵. Równoległe ze studiami rozwijał swój talent poprzez kolekcjonowanie starych szkiców i rysunków, które następnie przerysowywał,

tworząc swoistą dokumentację różnych epok historycznych¹⁶. Przy tej okazji nie sposób pominąć jednego z najważniejszych nauczycieli i mentorów Matejki – Władysława Łuszczkiewicza¹⁷, który zapoczątkował krakowską szkołę malarstwa historycznego. W kręgu jego zainteresowań znajdowała się przede wszystkim epoka średniowiecza i obiekty, jakie wówczas powstały w Polsce. Łuszczkiewicz aktywnie działał także na

a następnie w Wiedniu²⁰. W 1860 roku powrócił na stałe do Krakowa, gdzie rozpoczął już samodzielną pracę twórczą, początkowo w domu rodzinnym przy ulicy Floriańskiej, a od 1861 roku we własnej pracowni przy ulicy Krupniczej²¹.

Matejko podczas swoich licznych podróży uwieczniał detale architektoniczne, obiekty i widoki. Większość z tych rysunków to jedynie szkice, niemniej bardzo wymowne, zdradzające postawę artysty wobec otaczającego krajobrazu kulturowego.

Najbardziej chyba znanymi i charakterystycznymi pracami Matejki przedstawiającymi architekturę są rysunki Nowego Wiśnicza sprzed pożaru w 1863 roku (il. 1, 2, 3). Artysta już w młodości wielokrotnie był w Wiśniczu, mieszkał wówczas w dworku Koryznówka, nieopodal zamku Lubomirskich²². Jego związki z tym miastem przypieczętowała przyjaźń z rodziną Serafińskich, spokrewnioną z żoną malarza Teodorą. Jak podają źródła, owe szkice XIX-wiecznego drewnianego miasteczka powstały w dniu przed pożarem. Matejko spóźnił się wówczas na pociąg do Krakowa, co zatrzymało go w Wiśniczu²³ i pozwoliło na wykonanie jedynej, jak się później okazało, dokumentacji drewnianej zabudowy miasta. Matejko bardzo przeżył pożar Wiśnicza; do swego szwagra Stanisława Giebułtowskiego pisał: „Nie wiem jak dawno Cię doszła wiadomość o spaleniu drogiego nam Wiśnicza; nie wiem, jak dla kogo, ale dla mnie z każdym dniem żał więcej tego kąta, w którym niemal połowę życia się przegoniło...”²⁴.

polu ochrony i konserwacji zabytków, między innymi wykonując ich liczne inwentaryzacje. Zapewne również ta pasja i zaangażowanie Łuszczkiewicza musiały odbić się na postawie twórczej Matejki, jak i w tematyce jego obrazów¹⁸. Po ukończeniu krakowskiej Szkoły Sztuk Pięknych Matejko kontynuował naukę malarstwa i rysunku, najpierw dzięki stypendium w Monachium pod okiem profesora Hermana Anschützta¹⁹,

O Wiśniczu w rysunkach Matejki pisał w 1876 roku także Kazimierz Władysław Wójcicki ²⁵: „Miaśceczko Wiśnicz w Galicyi, o milę od Bochni położone, słynne ruinami wspaniałego niegdyś zamku, posiadało wiele domów drewnianych, które przedstawiają się jako ciekawe zabytki pod względem architektury. Dostarczają one studiów nad drewnianym budownictwem od początku XVI wieku. Widzimy na trójkątnej facjacie kolumnadę wspierającą ganeczki, u szczytu w ozdobnych rzeźbach umieszczony gmach gotycki jakby w skrzydła w kilkoro zgięć złamany, stanowią główny typ tych budowli, szczęśliwie

1. 2. 3. Jan Matejko, drewniana zabudowa Wiśnicza Nowego przed pożarem. Reprodukacja fot. rysunków z Archiwum Katedry Historii Architektury, Urbanistyki i Sztuki Powszechniej, Politechnika Krakowska

1. 2. 3. Jan Matejko, the wooden houses in Wiśnicz Nowy prior to the town fire. Photographic reproduction of drawings from the Archive of Kraków University of Technology, Chair of History of Architecture, Urban Design and Art

4. Jan Matejko, zamek Lubomirskich w Wiśniczu Nowym, 1857. Reprodukacja z: A. Majewski, *Zamek w Wiśniczu*, Tamobrzeg 2002, s. 40, ryc. 45

4. Jan Matejko, the castle of Lubomirskis in Wiśnicz Nowy, 1857. Reproduction from: A. Majewski, *Zamek w Wiśniczu*, Tamobrzeg 2002, p. 40, fig. 45

5. Jan Matejko, zamek Lubomirskich w Wiśniczu Nowym od zachodu (drzeworyt), 1861. Reprodukacja z: „Tygodnik Ilustrowany” 1868, t. 13, nr 349, s. 252

5. Jan Matejko, the castle of Lubomirskis in Wiśnicz Nowy from the west (woodcut), 1861. Reproduction from: „Tygodnik Ilustrowany” 1868, v. 13, no. 349, p. 252

6. Drzeworyt (ryt. Franciszek Zabłocki) wykonany na podstawie rysunku Jana Matejki. Reprodukacja z: K.W. Wójcicki, *Jan Matejko*, Warszawa 1876, s. 86

6. Woodcut (engraver Franciszek Zabłocki) based on the drawing by Jan Matejko. Reproduction from: K.W. Wójcicki, *Jan Matejko*, Warszawa 1876, p. 86

do naszych czasów dochowany. Następnie patrzymy na domy drewniane z wystającymi rynnami w czasie deszczu i wiązania podpory dachowej, a w ostatku, na oryginalne ich frontony z podcieniami”²⁶.

Prócz rysunków nieistniejącej już drewnianej zabudowy miasteczka artysta szkicował z natury także zamek Lubomirskich, jeden z najokazalszych zabytków architektury obronnej w Polsce ²⁷. Do naszych czasów zachowały się między innymi rysunek kuchni

Serafińscy na stałe mieszkali w Bochni, w Wiśniczu mieli jedynie dom letniskowy. Podczas jednego ze swoich pobytów w mieście artysta naszkicował kościół parafialny pw. św. Mikołaja³⁰ oraz stojącą przy nim drewnianą dzwonnice (il. 6), wzniesioną w 1609 roku. Rysunek dzwonnicy ma charakter inwentaryzacyjny i dwuplanowy, z dzwonnica na planie pierwszym i schematycznie zaznaczoną zabudową Bochni w tle³¹. Obiekt został zbudowany przez cieślę Andrzeja Palicza, w konstrukcji słupowej, z nadwieszoną izbicą,

zamkowej²⁸, fragmentu loggii na dziedzińcu²⁹ oraz kilka prac przedstawiających jego widok ogólny, z 1857 (il. 4) i 1861 roku (il. 5).

Matejko wielokrotnie odwiedzał także Bochnię, gdzie przebywał w domu wspomnianej wcześniej rodziny Serafińskich przy ulicy Bernardyńskiej 10.

nakrytą dachem namiotowym³². Zabytkowa dzwonnica spłonęła w 1987 roku. Cztery lata później, przy użyciu ocalałych z pożaru elementów konstrukcji, została zrekonstruowana. W trakcie prac konserwatorskich posilkowano się między innymi rysunkiem Jana Matejki³³.

Z relacji Józefa Łepkowskiego wiadomo, że Jan Matejko w 1865 roku przebywał w Żegocinie. Przy okazji swego pobytu uwiecznił na szkicu kruchtę drewnianego kościoła³⁴ (il. 7). Kruchta ta musiała zainteresować artystę ze względów, o których pisał Łepkowski: „Przedsionki, zwane inaczej babieńcami lub kruchtami, prócz swego kościelnego znaczenia, zasługują na uwagę, już to ze względu na będące pod nimi groby, już dla umieszczanych w nich tablic erekcyjnych, pamiątek pogańskich, kości zwierząt przedpotopowych,

10

7. Kruchta kościoła w Żegocinie, drzeworyt wykonany na podstawie rysunku Jana Matejki. Reprodukacja z: „Tygodnik Ilustrowany” 1866, t. 13, nr 350, s. 264

7. Narthex of the church in Żegocin, woodcut based on the drawing by Jan Matejko. Reproduction from: “Tygodnik Ilustrowany” 1866, v. 13, no. 350, p. 264

8. Podcienia w Krośnie, drzeworyt wykonany na podstawie rysunku Jana Matejki. Reprodukacja z: „Tygodnik Ilustrowany” 1866, t. 13, nr 329, s. 17

8. Arcades in Krosno, woodcut based on the drawing by Jan Matejko. Reproduction from: “Tygodnik Ilustrowany” 1866, v. 13, no. 329, p. 17

9. Jan Matejko, stare domy w Bieczu. Reprodukacja fot. rysunków z Archiwum Katedry Historii Architektury, Urbanistyki i Sztuki Powszechnej, Politechnika Krakowska

9. Jan Matejko, old houses in Biecz. Photographic reproduction of drawings from the Archive of Kraków University of Technology, Chair of History of Architecture, Urban Design and Art

10. Jan Matejko, drewniane domy w Muszynie. Reprodukacja fot. rysunków z Archiwum Katedry Historii Architektury, Urbanistyki i Sztuki Powszechnej, Politechnika Krakowska

10. Jan Matejko, wooden houses in Muszyna. Photographic reproduction of drawings from the Archive of Kraków University of Technology, Chair of History of Architecture, Urban Design and Art

11. Kraków, kościół Mariacki, drzeworyt (ryt. J. Minheymer) wykonany na podstawie rysunku Jana Matejki. Reprodukacja z: K.W. Wójcicki, jw., s. 94

11. Kraków, St Mary's Church, woodcut (engraver J. Minheymer) based on the drawing by Jan Matejko. Reproduction from: K.W. Wójcicki, op. cit., p. 94

wykopalisk, a często ciekawych zamków, kłódek, lub okuć drzwi, nieraz kunsztem i przemysłem wiejskiego kowala sztucznie wyrobionych i ozdobionych ze smakiem...”³⁵. Około 20 lat po wizycie Matejki w Żegocinie, w 1892 roku, zabytkowy, drewniany kościół został rozebrany, by w jego miejscu wznieść nową, murowaną świątynię³⁶. Rysunek Matejki był zapewne jednym z ostatnich szkiców dokumentujących wnętrze dawnego obiektu.

Nie wiadomo dokładnie, kiedy Jan Matejko przebywał w Krośnie, zapewne przed rokiem 1866. Być może było to związane z odwiedzinami u jego uczniów Seweryna Bieszczada lub Stanisława Bergmana, którzy pochodzili z tego rejonu Podkarpacia. Matejko uwiecznił na rysunku podcienia krośnieńskich kamienic, które otaczały rynek (il. 8). Według Józefa Łepkowskiego podcienia te były „murowane, sklepione, jednolicie zbudowane (...). W jednej połaci rynku miały one przeszło 130 łokci długości, a 9 do 10 szerokości i obiegały cały czworobok...”³⁷.

Pobyt Jana Matejki w Bieczu w 1866 roku zaowocował rysunkami przedstawiającymi bieckie domy w północnej pierzei rynku (il. 9). Kazimierz Władysław Wójcicki tak pisał o Bieczu, którego architekturę uwiecznił na szkicach Jan Matejko: „w małym i skromnym tem miasteczku Galicyi, zachowały się budowle

drewniane, których styl oryginalny zwraca uwagę znawców. Są to szczątki starożytnej architektury, jakie szczęśliwie przyszły do naszych czasów. Obfitość lasów i starodrzewu, modrzewi i dębów, ułatwiała prędko wznosić tego rodzaju budynki w raz przyjętym stylu. Miały dwory wiejskie styl ten właściwy, z gankiem i obszerną sienią we środku domu – miały i domostwa miejskie, już odmienny z podsieniami i już wysokimi, a spadziestemi dachami³⁸. Architektura ta zachwycała Matejkę. Pomimo cechującej ją prostoty mistrz doceniał jej proporcje, detal i koloryt. Dostrzegał też niebezpieczeństwo, że budownictwo to, tak charakterystyczne dla galicyjskich miasteczek, z czasem zaniknie. Nie mylił się. Pożar, jaki wybuchł w Bieczu w 1903 roku³⁹, strawił większą część zabudowy miasta, między innymi także obiekty uwiecznione na szkicach przez Matejkę oraz hełm wieży ratuszowej.

Rok później, w 1867 roku Jan Matejko w związku z chorobą żony odwiedził Krynicy i Muszynę⁴⁰. Podczas tego pobytu uwiecznił w swoim szkicowniku drewniane domy w układzie szczytowym, zlokalizowane w pierzei północnej głównej ulicy Muszyny (il. 10). Ujęcie to ma charakter inwentaryzatorski ze względu na oddanie dużej ilości detalu architektonicznego⁴¹. Domy te bardzo spodobały się artyście zapewne z powodu ich wyjątkowego, małomiasteczkowego charakteru. W 1927 roku spłonęły podczas pożaru⁴², który strawił zabudowania w centrum miasta.

Kraków, jak wiadomo, zajmował szczególne miejsce w sercu Matejki. Oczywiście jest zatem, że miasto to i jego zabytki także stały się przedmiotem wielu prac artysty. Dowodzi tego Jerzy Remer, pisząc: „ze skarbnicy »starożytnego« Krakowa, posiadającego

w zabytkach niejako wiadome kształty polskiej sztuki, »klejnoty (jak pisał Kremer) familijne każdego narodu«, czerpie Matejko pełną dłoń materialu do swych dzieł od lat najmłodszych⁴³. Widok z wieży ratuszowej na wschodnią część Rynku Głównego i kościół Mariacki podejmował Matejko jako temat kilkakrotnie w 1857 roku, będąc jeszcze uczniem Szkoły Sztuk Pięknych, w rysunku⁴⁴ (il. 11), obrazie⁴⁵ i akwareli⁴⁶. W przedstawieniach tych na pierwszym planie znajduje się attyka Sukiennic, w jej tle północno-wschodnia część Rynku Głównego z bazyliką Mariacką oraz kamienicami: Hotelem Drezdeńskim, kamienicą Na Barszczowem i Szarą Kamienicą⁴⁷. W dolnej, lewej

części prac artysta uwiecznił fragment nieistniejącego już budynku Langierówki, który przylegał do zachodniej elewacji Sukiennic. Matejko dokładnie zaznaczył też otwory okienne oraz szkarpy w murze magistralnym Sukiennic, przecięte jednospadowymi dachami pomieszczeń składów⁴⁸.

Rysunkami Matejki dokumentującymi zabudowę Krakowa są między innymi: szkic zabudowy przy kościele św. Barbary z 1866 roku (il. 12) oraz późniejszy, z lat 80. XIX wieku⁴⁹; rysunek części zachodniej pierzei Małego Rynku z 1859 roku⁵⁰; szkic nieistniejącej już części zachodniej (wykusza) gmachu Kolegium Jagiellońskiego (Collegium Maius) (il. 13), który posłużył do odtworzenia tej części obiektu w latach 1950-1963⁵¹; rysunek podwórza kamienicy krakowskiej⁵²; szkic krużganków wawelskich⁵³; a także rysunek dziedzińca w klasztorze Panien Norbertanek na Zwierzyńcu (il. 14). Warto wymienić na koniec również rysunek sylwety Krakowa, wykonany przez Matejkę w 1850 roku, kiedy artysta miał niespełna 12 lat (il. 15).

12. Kraków, zabudowa przy kościele św. Barbary, drzeworyt wykonany na podstawie rysunku Jana Matejki. Reprodukacja z: J. Remer, *Jan Matejko – znawca i opiekun zabytków historii sztuki*, „Ochrona Zabytków” 1954, R. VII, nr 1(24), s. 7, ryc. 6

12. Kraków, the area near the St Barbara’s Church, woodcut based on the drawing by Jan Matejko. Reproduction from: J. Remer, *Jan Matejko – znawca i opiekun zabytków historii sztuki*, „Ochrona Zabytków” 1954, v. 7, no. 1(24), p. 7, fig. 6

13. Kraków, nieistniejąca już część gmachu Kolegium Jagiellońskiego (Collegium Maius), drzeworyt wykonany na podstawie rysunku Jana Matejki. Reprodukacja z: K.W. Wójcicki, jw., s. 90

13. Kraków, part of the historic Collegium Maius building which has not survived, woodcut based on the drawing by Jan Matejko. Reproduction from: K.W. Wójcicki, op. cit., p. 90

14. Kraków, dziedziniec w klasztorze Panien Norbertanek na Zwierzyńcu, drzeworyt wykonany na podstawie rysunku Jana Matejki. Reprodukacja z: K.W. Wójcicki, jw., s. 189

14. Kraków, court in the nunnery of Norbertine Sisters in Zwierzyńiec, woodcut based on the drawing by Jan Matejko. Reproduction from: K.W. Wójcicki, op. cit., p. 189

15. Sylweta XIX-wiecznego Krakowa podczas pożaru w 1850 roku. Reprodukacja z: J. Starzyński, *Jan Matejko*, wyd. 2, Warszawa 1979, ryc. 201

15. Contour of 19th-century Kraków during the town fire in 1850. Reproduction from: J. Starzyński, *Jan Matejko*, 2nd edition, Warszawa 1979, fig. 201

Większość dzieł Jana Matejki, w tym także jego rysunki architektury i krajobrazu kulturowego, przejawia dodatkowy aspekt – oddaje postawę artysty, jego patriotyzm i umiłowanie ziemi, w której się urodził. Pomimo czeskich korzeni zarówno sam Jan Matejko, jak i jego ojciec, który – jak podają źródła – nie nauczył się nigdy dobrze mówić po polsku⁵⁴, uważali Polskę i Kraków za swoją ojczyznę. Tak o Matejce pisał Mateusz Gorzkowski: „Matejko ciągle tylko karmiony, potrzebą ducha własnego historycznymi dziejami tego kraju, w którym życie otrzymał, zaczął od razu odczuwać kraj ten, rozumieć, zapalać swe serce jego cnotami...”⁵⁵.

Jan Matejko pozostawił po sobie niezliczoną ilość prac, w tym obrazy, rysunki i szkice przedstawiające, prócz ośrodków Galicji Zachodniej, także miasta i zespoły architektoniczne dawnych Kresów Wschodnich. Zagadnienie to będzie jednak przedmiotem osobnego opracowania. Należy jeszcze raz podkreślić, że prace te niosą również wartości niematerialne, dokumentują postawę patriotyczną artysty, umiłowanie ojczyzny i jej historii. Ówczesny Matejce krajobraz kulturowy dzięki jego twórczości możemy podziwiać do dziś. ■

Dominika Kuśnierz-Krupa, dr inż. arch., architekt krajobrazu, adiunkt w Instytucie Historii Architektury i Konserwacji Zabytków na Wydziale Architektury Politechniki Krakowskiej.

* Artykuł powstał w ramach projektu „Politechnika XXI wieku – Program rozwojowy Politechniki Krakowskiej – najwyższej jakości dydaktyka dla przyszłych polskich inżynierów”, finansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego i budżetu państwa w ramach Poddziałania 4.1.1.

Przypisy

- 1 Z. Beiersdorf, *Ikonografia miast województwa krakowskiego w krakowskich zbiorach graficznych*, „Materiały i sprawozdania konserwatorskie województwa krakowskiego”, M. Kornecki (red.), Kraków 1970, s. 111-212.
- 2 J. Remer, *Jan Matejko – znawca i opiekun zabytków historii sztuki*, „Ochrona Zabytków” 1954, R. VII, nr 1(24), s. 4-16.
- 3 I. Kęder, W. Komorowski, A. Zeńczak, *Ikonografia kościoła Mariackiego, Małego Rynku, ulic Mikołajskiej, Siennej i Św. Krzyża w Krakowie*, Kraków 1999, s. 115, 230, 236, 238, 240, 244, 287, 321, 331, 384; J. Banach, *Ikonografia Rynku Głównego w Krakowie*, Kraków 1998, s. 69.
- 4 K.W. Wójcicki, *Jan Matejko*, Warszawa 1876.
- 5 M. Gorzkowski, *O artystycznych czynnościach Jana Matejki poczynszy od lat jego najmłodszych to jest od roku 1850 do końca roku 1881*, Kraków 1882.
- 6 W. Łuszczkiewicz, *Jan Matejko. Szkic do życiorysu*, Kraków 1891.
- 7 S. Tarnowski, *Matejko*, Kraków 1897.
- 8 S. Witkiewicz, *Jan Matejko*, Kraków 1903.
- 9 J. Gintel, *Jan Matejko: biografia w wypisach*, wyd. 2, Kraków 1966.
- 10 J. Starzyński, *Jan Matejko*, Warszawa 1962, (wyd. 2, Warszawa 1979).
- 11 H. Kubaszewska, *Matejko Jan Alojzy*, [w:] *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966 r.)*, t. 5, Warszawa 1993.
- 12 M. Zgórnjak, *Jan Matejko. Kalendarium życia i twórczości*, Kraków 2004.
- 13 B. Ciciora-Czwornóg, *Jan Matejko*, Kraków-Olszanica 2005.
- 14 H. Kubaszewska, jw., s. 424.
- 15 J. Starzyński, jw., s. 6.
- 16 M. Gorzkowski, jw., s. 32.
- 17 Wpływ zainteresowań Władysława Łuszczkiewicza na Matejkę zaakcentował m.in. Stanisław Tomkowicz oraz Jerzy Remer.
- 18 *Encyklopedia Krakowa*, A.H. Stachowski (red.), Warszawa-Kraków 2000, s.v., s. 573-574.
- 19 M. Gorzkowski, jw., s. 46.
- 20 J. Michałowski, *Jan Matejko*, Warszawa 1979, s. 7.
- 21 H. Kubaszewska, jw., s. 425.
- 22 T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Sztuka Ziemi Krakowskiej*, Kraków 1982, s. 560.
- 23 J. Gintel, jw., s. 156.
- 24 Tamże.
- 25 Kazimierz Władysław Wójcicki (1807-1879) był literatem i folklorystą. W latach 1827-1830 odbywał podróże po Polsce w celu pozyskania materiałów dotyczących obrzędów i obyczajów ludowych.
- 26 K.W. Wójcicki, jw., s. 58.
- 27 K. Kuśnierz, D. Kuśnierz-Krupa, *Obraz małopolskich miast w dawnych źródłach kartograficznych i ikonograficznych*, [w:] *Miasto w obrazie, legendzie, opowieści...*, R. Godula-Węclawowicz (red.), Wrocław-Kraków 2008, s. 80; B. Guerquin, *Zamki w Polsce*, Warszawa 1974, s. 304-305.
- 28 T. Małkowska-Holcerowa, *Ikonografia zamków obronnych województwa krakowskiego w krakowskich zbiorach graficznych*, „Materiały i sprawozdania konserwatorskie województwa krakowskiego”, M. Kornecki (red.), Kraków 1970, s. 101.
- 29 Tamże, s. 102.
- 30 Z. Beiersdorf, jw., s. 119.
- 31 Tamże, s. 120.
- 32 A.B. Krupiński, *Zabytki urbanistyki i architektury województwa tarnowskiego*, Warszawa-Kraków 1989, s. 19.
- 33 Dokumentacja konserwatorska wykonana pod kierunkiem prof. dr hab. inż. arch. Wiktora Zina, przechowywana w Archiwum Instytutu HAIKZ WA PK.
- 34 J. Łepkowski, *Kruczta kościelna w Rzegocinie. W okolicy Wiśnicza i Bochni w Galicji*, „Tygodnik Ilustrowany” 1866, t. 13, nr 350, s. 264.
- 35 Tamże.
- 36 *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 1, woj. krakowskie, z. 2, powiat bocheński, Warszawa 1951, s. 28.
- 37 J. Łepkowski, *Okolice Krosna*, „Tygodnik Ilustrowany” 1866, t. 13, nr 329, s. 17-18.
- 38 K.W. Wójcicki, jw., s. 58.
- 39 A. Gaczol, *Prace konserwatorskie w Bieczu w ostatnim dziesięcioleciu*, „Wiadomości Konserwatorskie” 2003, nr 14, s. 70.
- 40 M. Buyko, *Jan Matejko w Muszynie*, „Almanach Muszyny” 1999, nr 9, s. 15.
- 41 Z. Beiersdorf, jw., s. 148.
- 42 E. Jezierski, *Muszyna*, „Ziemia” 1928, nr 20, s. 317.
- 43 J. Remer, jw., s. 12.
- 44 J. Banach, jw., s. 69.
- 45 I. Kęder, W. Komorowski, A. Zeńczak, jw., s. 236.
- 46 Tamże, s. 238.
- 47 B. Ciciora-Czwornóg, jw., s. 23.
- 48 J. Banach, jw., s. 69.
- 49 I. Kęder, W. Komorowski, A. Zeńczak, jw., s. 321.
- 50 Tamże, s. 384.
- 51 A. Włodarek, *Architektura średniowiecznych kolegiów i burs Uniwersytetu Krakowskiego*, Kraków 2000, s. 141.
- 52 J. Remer, jw., s. 10.
- 53 J. Starzyński, jw., ryc. 206.
- 54 J. Michałowski, jw., s. 5.
- 55 M. Gorzkowski, jw., s. 33.

Bibliografia

Banach J., *Ikonografia Rynku Głównego w Krakowie*, Kraków 1998.

Beiersdorf Z., *Ikonografia miast województwa krakowskiego w krakowskich zbiorach graficznych*, „Materiały i sprawozdania konserwatorskie województwa krakowskiego”, Kornecki M. (red.), Kraków 1970, s. 111-213.

Chrzanowski T., Kornecki M., *Sztuka Ziemi Krakowskiej*, Kraków 1982.

Ciciora-Czwornóg B., *Jan Matejko*, Kraków-Olszanica 2005.

Encyklopedia Krakowa, Burek R. (red.), Warszawa-Kraków 2000.

Gintel J., *Jan Matejko: biografia w wypisach*, wyd. 2, Kraków 1966.

- Gorzkowski M., *O artystycznych czynnościach Jana Matejki poczynawszy od lat jego najmłodszych to jest od roku 1850 do końca roku 1881*, Kraków 1882.
- Katalog zabytków sztuki w Polsce, t. 1, woj. krakowskie, Szablowski J. (red.), z. 2, powiat bocheński, Dutkiewicz J.E. (opr.), Warszawa 1951.
- Kęder I., Komorowski W., Zeńczak A., *Ikonografia kościoła Mariackiego, Małego Rynku, ulic Mikołajskiej, Siennej i Św. Krzyża w Krakowie*, Kraków 1999.
- Kubaszewska H., *Matejko Jan Alojzy*, [w:] *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966 r.)*, Derwojed J. (red.), t. 5, Warszawa 1993, s. 424-441.
- Kuśnierz K., Kuśnierz-Krupa D., *Obraz małopolskich miast w dawnych źródłach kartograficznych i ikonograficznych*, [w:] *Miasto w obrazie, legendzie, opowieści...*, Godula-Węclawowicz R. (red.), Wrocław-Kraków 2008.
- Łuszczkiewicz W., *Jan Matejko. Szkic do życiorysu*, Kraków 1891.
- Małkowska-Holcerowa T., *Ikonografia zamków obronnych województwa krakowskiego w krakowskich zbiorach graficznych*, „Materiały i sprawozdania konserwatorskie województwa krakowskiego”, Kornecki M. (red.), Kraków 1970, s. 11-109.
- Remer J., *Jan Matejko – znawca i opiekun zabytków historii sztuki*, „Ochrona Zabytków” 1954, R. VII, nr 1(24), s. 4-16.
- Starzyński J., *Jan Matejko*, Warszawa 1962, wyd. 2, Warszawa 1979.
- Tarnowski S., *Matejko*, Kraków 1897.
- Witkiewicz S., *Jan Matejko*, Kraków 1903.
- Włodarek A., *Architektura średniowiecznych kolegiów i burs Uniwersytetu Krakowskiego*, Kraków 2000.
- Wójcicki K.W., *Jan Matejko*, Warszawa 1876.
- Zgórniak M., *Jan Matejko. Kalendarium życia i twórczości*, Kraków 2004.

Summary

Jan Matejko's iconography as a source of knowledge concerning sites in Western Galicia. Introductory remarks

The article concerns Jan Matejko's work in the context of usefulness of his works for the process of revalorization of selected historical towns located in old Galicia, and their documentation. Jan Matejko, an eminent historical painter, made sketches and drawings of Galician towns during his

numerous journeys. Some of them have survived until today, constituting the only form of documentation of frequently no-longer-existing architecture of those towns. Apart from documentary value, in his works the artist managed to convey their atmosphere which is disappearing in front of our eyes. His sketches and drawings depicting cultural landscape of historical towns in Western Galicia in Austro-Hungarian Empire could prove extremely significant to the process of their revalorization.